

Šiame numeryje:

„Bėkit, bareliai...“

Operos solistas Valentinas Adamkevičius (1925-1976).

Algimanto Kezio foto darbų paroda ir nauja knyga.

Jurgio Jankaus pasakojimas „Iš namų“.

Jurgiui Jankui aštuoniasdešimt.

Jono Meko „Aukšinis vasaros naktų kvėpėjimas“.

Kelios pastabos apie šiemetinį „Macbeth“.

Ateities literatūros fondo leidybiniai užmojai.

Tarptautinis matematikų kongresas.

Chicagos teatruose.

Kertinė Parasė

„Bėkit, bareliai...“

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Stasys Vainiūnas ir kiti pažino ir guodėsi šios mūsų liaudies dainos muzikine gija ir žodžiais; taja spalva, šiandieną, guodžiuosi ir aš, sustodamas, jau po dešimties metų, prie Valentino kapo.

Mano atsiminimuose, be menesio viešnagės Vilniuje 1968 metais ir dviejų — apipiltų žiedų varškės žydinčių medžių — tolygių 1975 metų laiko ruožo, tėra vaikystės ir giliai visa į save semiančios, įdėmiai žvalgiomis akimis jaunystės atšvaitų meto blyškulys; tarp laiškų — po jau tik jo kapo lankymo 1978-tais — tą laikotarpį tampa ir tauriai išsako viena kita keturiasdešimt kelerių metų pamiršimais dengta nuotrupų skaldą; štai žvelgiu į kelis tos skaldos žiupsnius mano tą žarstančiuose delnuose, dedu ir derinu atšvaitines spalvas ir įvairiavimais formos lakiais bareliais jo ir mano eito kelio vingių klostėse, jo dažnai „o aš — dainų bernuželis“ baigmine užsklanda, koncertams pasibaigus, plojimams tebesitęsiant, ką tuo „Dar“ išsukimą išprašant, a capella dainai daina duoklę užsklendžiant, žemai nusilenkiant; anava, a! tik neseniai, paėmęs rankosna pirmosios 200 egzempliorių *Semeniškių idilių* laidos gerokai trapesnių paketurais dešimtmėtejusio egzemplioriaus puslapių tarpe radau Jono Meko dedikaciją/motto „O aš dainų bernuželis“; taip, tenai tolygiai švyti tuo pačiu žaltvykštėliškumu apsalinimu keturių žodžių sąranga,

M.K. Čiurlionis. Ornamentas. 1908. Tušas

pripažįstanti jų duoklę, niekada niekieno niekuo neišdildoma jų meilę gimtajam kasnykui, nuometų ir rūtų kraštui.

Aš žiūriu į mano tais 1948-tais metais Hessen kalvose darytą iliustraciją Jono Meko „Aukšinis vasaros naktų kvėpėjimo“ idilei (žr. šiame numeryje 3 psl.); matau: tokį mūsų vasaros naktų kvėpėjimą laužėme duona ir druska ir aš, ir Valentinas Tytuvėnuose, Ariogaloje, Raudondvarėje, Kėdainiuose, Kretkampyje, Baisogaloje — ir daug dar kur. Tą nepakartojamai gaivų ir vien tiktaį pačioje jaunystėje patiriamą ką tik iš rūsiu atnešto stiklo šalto pieno ir patepto medumi duonos kšnio skonyje neaižomai įsotinanti gaiviesi atranda džiūvančiai įsiplaisioją lentos žvaigždžių spindulių šviesulių voratinklyje šiame kvaištančiose ievos ir alyvų sakme įakmeninančiai nudiegti, neužmerkia akių liauni, tarsi dar tik žaliavarpiais tėtįstai rugiai ar samanotose pašilėse vidurdienio kaitroje juostuotai virpą liekni, smilgų ūbavimu apsupti varpeliai? Tą žemę, tas naktis nešiojau, nešioju ir niekada nenustosiu nešiojės ir aš, bet kada, mano ilgesingame atvirume...!

Nuo čiobrelų iki Otello — nuo Strazdelio iki Wilhelm Glucko, Karl Orffo, Johann Sebastian Bacho — „Magnificat“; nuo Richardo Wagnerio Lohengrino iki Juzeliūno jam dedikuoto koncerto balsui ir orkestrui — nuo vos pakeliamo smuiko smuikavimo pamokų ėmimo metais iki ko nors tolygaus, mūsųose, kaip Toronto, Kanadoje, pasirodžiusios „Dux Magnus“ operos premjeros skambesiams tolygių lobių pasaulinėse garsų spalvų paletėse, jis ejo drasia bet vien nemeluota nuojauta įsigarsinančiu — jo nuomone — turtumu, jam priimtinu — nes pateisintu kūrėjo atsakingumu tiesa — dalių viena, ištaisai vien viena visuma skambanti atranka/vienetu, niekada nevengdamas siekti grožio ir tiesa nušviestų meno

Operos solistas Valentinas Adamkevičius (1925-1976)

Gegužės 3 dieną suėjo dešimt metų nuo operos solisto Valentino Adamkevičiaus mirties Vilniuje. 1957 metais jam suteikti LTSR nusipelnusio, o 1975 — liaudies artisto garbės žymenys. 1500-to spektaklio proga išleistoje specialioje programoje Jūratė Viliūtė rašė: „Kiek meilės, kiek darbo, pasiaukojimo atiduoda žmonės operai! Visą gyvenimą atiduoda. Kiekvienas vakaras — tai šventė, kai užsidega žiburiai ir sužėri sietynai naujuose rūmuose, kai pakilus publikos šnabždesys užpildo salės erdvę. Bet kad kiekvienas vakaras taptų švente, reikia atiduoti viską — talentą, jėgas, žinias, surinktas per ilgus metus. V. Adamkevičiaus artistinis dosnumas džiugina ir žavi. Jis neišsenkantis, kaip ir pats operos meno grožis.“

Ten taip pat rašoma: „Ne veltui sakoma, kad menininkui labai reikšmingi vaikystės įspūdžiai. Kaip ir daugelio dainininkų, V. Adamkevičiaus meilės muzikai šaltinis — tėvų namai.“ Ir toliau: „Devynerių metų pradėjo mokytis smuikuoti pas žymų to meto muziką I. Vasyliūną-Vasiliauską, kurio per pamokas nuolat kartojami žodžiai „visų svarbiausia — muzika“ liko gyvenimo keldrožiu.“

Tą 1975 metų vasarą Valentiniui Adamkevičiui sukako 50 metų, iš kurių 33 jis jau buvo praleidęs teatre: debutavęs paskutiniaisiais studijų metais Kipro Petrausko klasėje, konservatorijoje, paruoštu vienu sunkiausių operinės

literatūros vaidmenų — Don Choze Georges Bizet operoje „Carmen“, 24 metų jaunuolis — nuo 1949 metų jau tampa — pradėjęs jame dirbti, karo metu, operos choro artistu — to teatro solistu.

„Dirigento V. Marijošiaus paskatintas“ — sako ta pati programa — Valentinas Adamkevičius „pradėjo lankyti dainavimo pamokas pas J. Būteną, išmokiusį jauną mokinį labai svarbaus dalyko — teisingo kvėpavimo“. Konservatorijoje (1945-1950) jo pirmasis mokytojas — vokalistas ir kompozitorius Aleksandras Kačanauskas; vėliau — nuo ketvirtosios — lietuviškos operos tėvas Kipras Petrauskas. „Dainuoti — tai kurti muziką“ mokė ir teatro dirigentas M. Bukša.

1950 metų rudenį Valentina Adamkevičių pakviečia solistu S. Kirovo vardo teatras Leningrade, kur, per keturis sezonus, jis paruošia net 19 naujų vaidmenų. Vienas iš jo pirmųjų — Čaikovskio operos „Orleano mergelė“ spektaklyje, diriguotas B. Čaikino, įvertintas TSRS Valstybine premija. Po jo debiuto Leningrade kritika sako: „Neseniai į teatrą priimtas solistas V. Adamkevičius užsirekomendavo kaip rimtas, mąstantis, stiprios valios, darbštus ir kuklus menininkas. Džiugina jo dainavimas, padedantis išryškinti kuriamo personažo charakterį.“

Į premjeras Leningrade atvažiuodavo ir jojo senasis mokytojas Kipras Petrauskas; daug kur patardamas, gyvė ar peikė, tą ir laiškuosna įliedamas. Linkėjo: „Mano mylimas berni, dirbkite ir toliau nuoširdžiai ir sąžiningai, dora darbu, kaip dera kilnios širdies žmogui, siekite savo darbe vienintelio tikslo — aukščiausiu meno viršūniui... Viena tvirtai atsiminkite — būkite doras, darbštus, teisingas ir laimingai lydys Jūsų gyvenimą.“

Kita proga rašė: „Mielas Valentina!“

Gulėdamas lovoje (nes jau visa savaitė kai sergu), varčiau knygą ir užtikau paties rašytą laišką. Atėjo noras parašyti keletą žodžių. Visų pirma dėkoju, kad mane prisiminė ir parašė apie savo gyvenimą ir pasiekimus. Labai džiaugiuosi, kad, naudodamasis mano patarimais ir kruopščiai bei sąžiningai dirbdamas, pasieki tokių gražių rezultatų. Man teikia didelio malonumo gauti laiškėlius.

Jonas Adamkevičius — Valentino ir Leono tėvas.

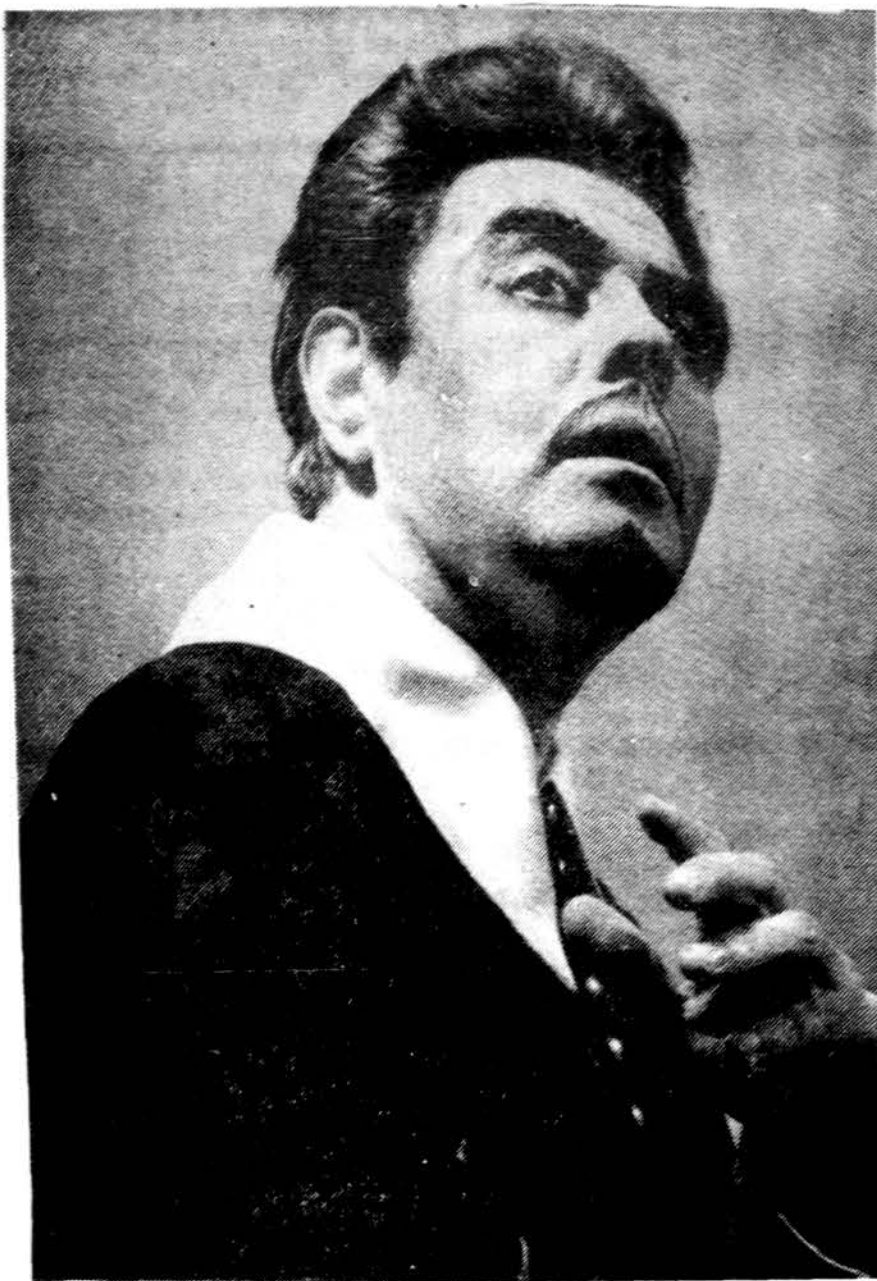
aukštųjų vaivorykštės. Te ne, niekada niekas jos negali paliesti — bet tebėgė ten link mūsų visų — kūrėjų ir kūrėjų pasieka besidalinančiųjų akiračiuose — toli, toli, kiek tik žvilgsniu aprėpiami, bėgantys ir jo liesti brangakmeniniai barai.

Žiūriu ir į tėvelio nuotrauką: įsiai įprašė kanauninką Juozą Tumą-Vaižgantą pakrikštyti Valentina; ar tatau buvo nuojauta, ar, taip, toks pats vasaros aukso žydėjimo nakties romo palaima skambančiame svaiguly siekimas pasaka atvirų vasarą

brendimo dienų?!

Kompozitorius Stasys Šimkus pažymėjo savo pastabose apie muziką ir dainą: „Kurti ne pseudoliaudiškai, kalbėti tautos lūpomis, plakti jos širdimi, atspėti pasakos, dainos, raudos nedaakytus žodžius, jausti karalienės saulės skirtingus spindulių niuansus mūsų žemėje paliečiant, nugirsti nedaaidėjusias melodijas, harmonijos garsus gali tik tie, kurių kiekvienas šiltas kraujo lašas yra atomas didžio pastato tauta“.

Leonas Lėtas-Adamkevičius

Valentinas Adamkevičius — Edgaras Gaetano Donizetti operoje „Lucia di Lammermoor“.

taigi prašau ir toliau mane neužmiršti ir rašyti dažniau. O taipogi prašau nepaisyti, jeigu aš kartais pavėluoju atsakymą arba net visai neatsakau. Mano amžius ir mano sveikata už mane atsipraso.

Prie duotų mano patarimų turite priminti pačiam, mielas Valentina, labai svarbų dar vieną būtent: už savo tiesioginio darbo ribų dainuok kaip galima mažiau. Tada ir gerbs, ir vertins tave daugiau, o ir darbiu teatre atsiduosi pilniau, ir tiksliausiai išnaudosi savo laiką ir sugebėjimus.

Jeigu leis mano sveikata, pasistengsiu Jus Leningrade aplankyti. Smagu man bus pabūti su Jumis ir lankytis tame rūme, kur aš pradėjau savo scenos darbą ir kuriame išaugo ir subrendo mano jėgos.

Pas mus jau puikiai šviečia pavasario saulė ir vilioja į lauką — kaip ten pas Jus? Parašyk man vėl ir atiduok linkėjimus tiems, kurie mane mini ir prisimena. Mano šeima sveikina Tave ir žmoną, o aš pats, stipriai apkabindamas Tave, linkiu pasisekimų.

Tave mylintis mokytojas Kipras Petrauskas

1954 metais Valentinas Adamkevičius galutinai įsijungia į LTSR Valstybinio akademinio operos ir baleto teatro narių junginį, iš kurio jį teisplėšia, staigiu širdies priepuoliu, mirtis.

Valentinas Adamkevičius buvo sukūręs daugiau kaip 60 vedančių tenoro vaidmenų. Gastrolėse Leningrade, Maskvoje, Rygoje, Tbilisi, Odesoje, Minske, Indijoje, Bulgarijoje, Lenkijoje, Rytų Vokietijoje ir kitur (apie 200 spektaklių ir koncertų) jo pasisekimą liudija palankios ir gausios recenzijos. Tą patį Jūratė Viliūtė tame pačiame leidinyje rašo: „Štai po debiuto Maskvos Didžiąjame akademiniame teatre 1955 m. buvo rašoma: ‘Su dideliu

pat randame, kad M. Glinkos operos „I. Susaninas“ Sobinino arija miške — kuri yra ypač sunki, aukštos tesitūros, ir, paprastai, spektakliuose neatliekama — į plokšteles tėra įdainavę švedų dainininkas Nikolaj Gedda ir... Valentinas Adamkevičius. Kiek žinoma, tatau tėra vieninteliai tos arijos įrašai visame pasaulyje.

Minėdama jo koncertinius pasirodymus, Viliūtė tęsė: „O savo koncertuose, kurių suskaičiuoti jau nebeįmanoma (didesnių apie 500), atlieka labai įvairius, dažnai mūsų negirdėtus ar retai girdimus kūrinius. Jo repertuare — Dž. Kačinis ir K. Debisys, H. Volfas ir J. Bramsas, F. Šubertas ir E. Villa-Lobosas, R. Strausas ir V. Respigis, kūriniai nuo seniausiu laikų iki mūsų dienų.“

Ji taip pat minėjo: „Jis dainavo solo partijas K. Orfo Catulli Carmina, J. S. Bacho Magnificat bei kt. Su dideliu pasisekimu respublikoje ir kituose šalies miestuose atliko jam dedikuotą J. Juzeliūno koncertą balsui ir orkestrui. Dalyvavo atliekant lietuvių tarybinių kompozitorių oratorijas, kantatas — V. Laurušo „Motina“, J. Bašinsko „Ąžuolas“ ir kt. Paruošė ir pirmasis atliko dešimtį vokalių ciklą (G. Kuprevičiaus, B. Kutavičiaus P. Dikčiaus, R. Žigaičio, V. Juozapaitio bei kt.)“.

Priešpaskutiniame tų 1975 metų, šventinė proga, atspausdame Jūratės Viliūtės Valentino Adamkevičiaus eito kelio įžvelgio sakinyje randame „V. Adamkevičiaus artistinis dosnumas džiugina ir žavi“. — Šiandieną tatau pakeičia „džiugino“ ir „žavėjo“; bet paskutinis sakinyje pasiliko ir pasilieka kaip tada: „Jis neišsenkantis, kaip ir pats operos meno grožis“.

Valentinas Adamkevičius — Otello Giuseppe Verdi to paties vardo operoje.

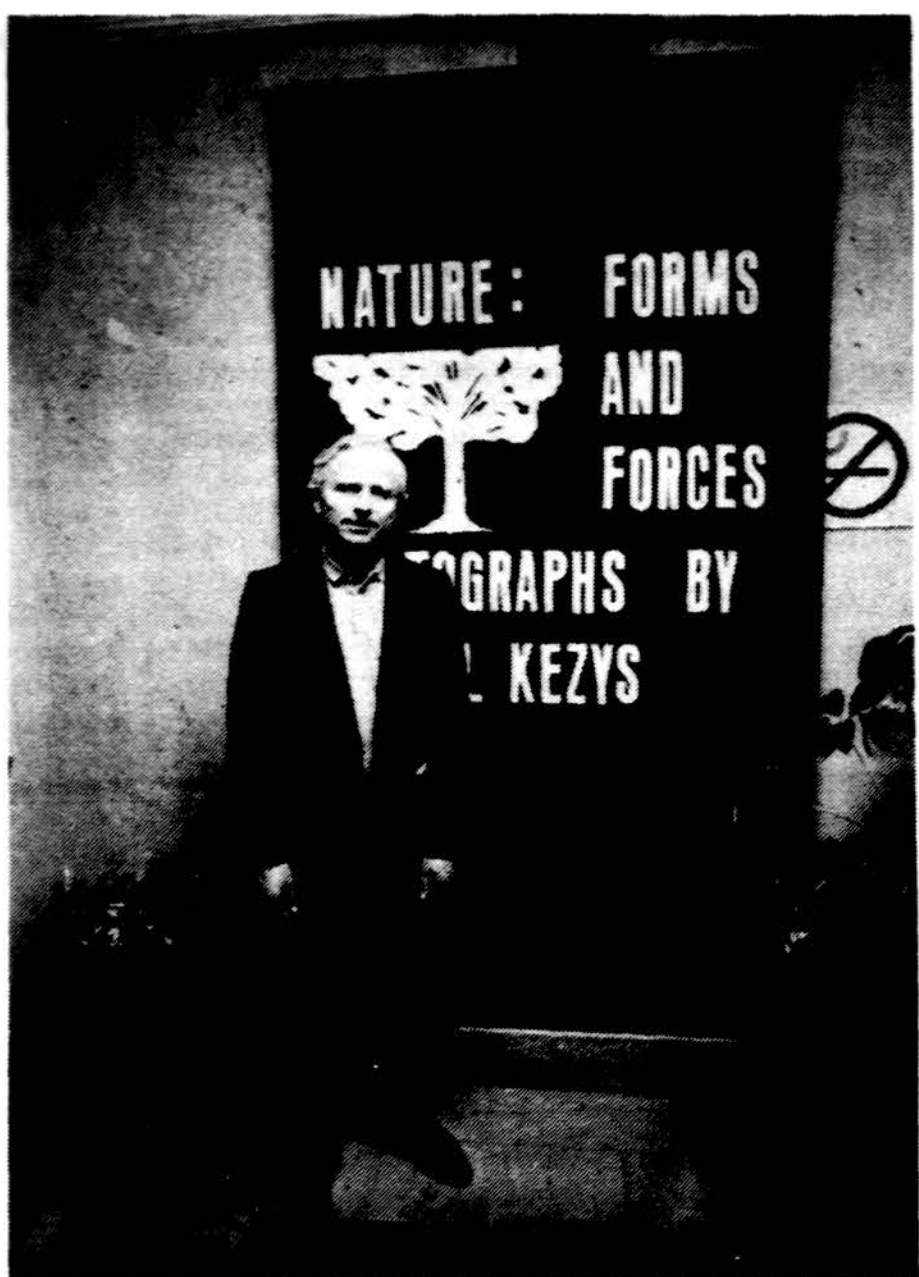
Algimanto Kezio foto darbų paroda ir nauja knyga

ADOLFAS MARKELIS

Midwest Museum of American Art, Elkhart, Indiana, lietuviams labiau pažįstamas nuo 1984 metų pavasarinės dailininko Viktoro Petravičiaus dailės darbų parodos, kuri praėjo su dideliu pasisekimu. Po dvejų metų pertraukos tas pats muziejus surengė Algimanto Kezio fotografinio meno parodą, kuri vyko nuo birželio 27 iki liepos 24 d.

Algimanto Kezio foto darbų paroda reikšminga dviem atžvilgiais. Pirmą, nėra taip lengva patekti į muziejinę parodą dėl dailininkų ir jų darbų atrankos. Jei Kezy ten pateko, muziejus jį laiko išskirtiniu menininku. Antra, su parodos atidarymu sutapo jo naujos knygos — albumo sutiktuvės. Tiek parodos, tiek ir šios knygos pavadinimas atskleidžia turinį: „Nature: Forms and Forces“. Parodoje buvo išstatyta daugiau kaip 40 vidutinio dydžio darbų, kurių didesnę dalį matysime ką tik išleistoje knygoje.

Savo knygoje, kaip ir parodoje, Kezy atskleidžia per dvidešimt metų stebėtą ir interpretuotą Amerikos parkų gamtovaizdį, kurį drąsiai galime vadinti gamtos jėgų išsiskleidimu fotografijoje. Šimto dešimt nuotraukų albume gamtos jėgų veikimą jis taip suskirsto: vanduo ir kriokliai, žemės paviršiaus raštai (faktūra), ilgaamžis akmuo, pajūriai ir kopos, medžių formos ir Yellowstone parko versmės. Fotografuoti parkus yra itin pavojinga dėl tos tematikos komercinio kartojimosi, nuobodumo ir banalumo. Keziui pavyksta išvengti tų klaidų, nes jis nebando pataikyti publikai, mėgstamajai atvirųjų salų skoni. Tiesa, jis dokumentuoja gamtą, bet ir čia jis iškelia jos vienkartinį buvimą im-

Fotomenininkas Algimantas Kezy, SJ, prie savo parodos plakato Midwest Museum of American Art, Elkhart, Indiana.

Nuotrauka Emilijaus Holenderio

presionistine prasme, užfiksuodamas vaizdą juoda baltu atspalvių gama. Laikas keičia aplinką: civilizacija vis labiau ir giliau performuoja viską, įskaitant ir parkus, prarandanti natūralų pirmapildą ir stichijos grožį. Kezy kaip tik krypta į primityvios gamtos keitimą, nes ir parkai, būdami dar mažai paliešti aplinkos, taip pat keičiasi. Jis neieško džiunglių, neprieinamų kalnų viršūnių, ar Pietų Amerikos vandeninių upių. Jis tenkinasi civilizacijos suteiktomis priemonėmis keliauti ir pakelėj sustojus fotografuoti. Bernardo

Brazdžionio žodžiais „per pasaulį keliauja žmogus“ tinka Keziui, keliaujančiam su foto aparatu ant peties, su vizija atkurti neužmirštus momentus vandeniu, medyje, akmenyje ir žemėje. Taip jis fiksuoja besikeičiančią gamtą, pereinamą iš primityvios į labiau transformuotą, ką ir matome jo naujoje knygoje. Ar, dokumentuodamas besikeičiančią gamtą, keičiasi ir pats fotomenininkas? Greičiausiai ne, arba labai nepastebimai, be jokių didesnių vingių. Chicagoje gyvendamas, jis atkuria miestą, kur jungiamoji mintis yra pastatai su savo

architektūra, skulptūromis ir jų detalėmis bei žmonių veidais. Lietuvoje atostogų metu jis kiek skiriasi: užfiksuoja atsitiktinius įspūdžius, papildydamas juos tekstu, tuo sukurdamas savo trumpas ekskursijos po gimtąjį kraštą vaizdinę ir žodinę poemą. Šioje gi „Nature: Forms and Forces“ knygoje šalia medžiaginės formos ilgieja mintį: gamta palieka pėdsakus kaip ir Michigano Silver Lake kopose jo žmogus, kurio pėdos išsitiesia į begalybę. Algimantas Kezy į savo gamtovaizdį dažnai įveda žmogaus figūrą, suteikiančią šilumos ir jaukumo pirmykštei gamtai. Kartais jam pavyksta išgauti emocijomis prisodrintą įspūdį, kaip kad verkiančiojo portrete, kur apkabinęs akmeninę skulptūrą dailininkas verkia savo mirusios žmonos (iš parodos Čiurlionio galerijoje). Ir šioje knygoje, ypač „Žemės rasti“ skyriuje, jis vykusiai panaudoja siluetinę žmogaus figūrą, tuo labiau išryškindamas fotografijos emocinį charakterį. Čia gal pats įdomiausias, turiningiausias ir meniškai labiausiai išbaigtas yra „Anglių kasyklos“ paveikslas. Bet koks viršūnėje ar krantinio vandens žaisme (Čiurlioniškai) žmogaus figūros galėtų ir nebūti, nes šiuo atveju gamta savaime jau išbaigta, ir žmogaus įvedimas nieko neprideda stichiniam grožiui.

Algimanto Kezio vaizduojama gamta ir be žmogaus įgauna animistinių bruožų, kuriuos lengvai galima atsekti akmenų ar žemės formose. Į aukštį išsišovusieji uolų bokštai prabyla savo didingu vienišumu, priešistorine gyvybe, istorijos pergyvenimo užtikrinimu ir akmens amžinumu. Molio susiformavimas, medžio kelmų ar nuo sausros suskilęs dirvožemis nėra paprasta materija, bet Kezio nuotraukose įgauna gyvybės atspindžius.

Miškas kaulėtom šakom rankom, liepsnos liežuviu plandantis medžio šaknys ar paprastos Floridos pakelėj išsirikiavusios pušys — viskas kvėpuoja gyvybe. Kai kur viksvos ar lapai vietomis priartėja prie grafikos abstrakto.

South Bend Tribune laikraščio meno kritikė Jeanne Derbeck birželio 29 d. laidoje, vertindama Algimanto Kezio foto darbų parodą, rašo: „Kezio fotografijos mes juntame disciplinotą individualumą, kur gamta niekada jo neveda į banalumą, ieškant vaizdai jos formų ir jėgų“.

Baigiant, reikia pastebėti, kad tiek paroda, tiek ir Kezio vaizdų albumas bus geriausia asmeninė dovana kiekvienam, o ypač tam, kuris myli gamtą ir yra kada nors apkeičęs Amerikos nacionalinius parkus, kuris nori praturtinti savo vaizduotę šviežiu ir originaliu fotomenininko gamtos interpretavimu ar jos asmenine vizija.

Knygą išleido Loyola University Press, talkininkaujant Midwest Museum of American Arts. Įvadą parašė muziejaus kuratorius Brian Byrn.

Algimantas Kezy, *Nature: Forms and Forces. Photographs from our National State, and Local Parks.* Chicago: Loyola University Press, 1986. 114 psl. 110 fotografijų. Kaina nepažymėta.

Per Algimanto Kezio fotografijų parodos atidarymą š.m. birželio 27 d. Midwest Museum of American Art, Elkhart, Indiana: (iš kairės) muziejaus kuratorius Brian Byrn, Algimantas Kezy, Jane Burns, dailininkas Viktoras Petravičius. Nuotrauka Emilijaus Holenderio

Kultūrinė kronika

• **Algirdas Landsbergis** atstovavo Išeivių PEN klubui (PEN-in-Exile) Hamburge birželio 22-26 d. įvykusiame Tarptautinio PEN kongrese. Jis skaitė paskaitą apie Justino Marcinkevičiaus „Daukantą“ ir istorinės atminties svarbą lietuviams bei visiems Rytų europiečiams. Taip pat skaitė ištraukų vokiškai iš savo pjesės „Penki stulpai turgaus aikštėje“ su komentarais porai šimtų Hamburgo gimnazistų ir mokytojų. Birželio 15 d. Muenchene ir birželio 29 d. Londone buvo suruošti Land-

sbergio rečitaliai tenyksiems lietuviams. Rašytojas su publika pasidalijo savo kūrybos pavyzdžiais, improvizacijomis ir paskaitė Marcelijaus Martinaičio poemą „Eilėraščių išsiveržimas į naikties Vilnių“.

DAILININKŲ DĖMESIUI

Daugiau kaip 100 dailininkų iš JAV, Europos, Australijos ir Pietų Amerikos atsiliepė į mano prašymą atsiųsti savo biografinės žinias, kurios būtų įtrauktos į knygą apie lietuvių išeivių dailę. Jiems visiems dėkoju ir skatinu toliau palaikyti kontaktą, siunčiant naujas žinias. Dar trūksta pavardžių ir adresų. Kreipiusi į ligi šiol neatšilėjęs dailininkus, prašydama, kad jie kauptų duomenis apie save ir įsijungtų į dailininkų sąrašą šitam enciklopediniam veikalui, kuris dabar yra planavimo stadijoje. Taip pat ieškau ir suinteresuotų asmenų, kurie domėtųsi įeiti į redakcinę komisiją. Trumpalai apmokamam vasaros darbui norėčiau studento-tės tautos sekretoriavimui. Kreipkitės: Victoria Matraga, 1360 East 48th Street, Chicago, Illinois 60615, arba telefonu (popiet ir vakarais) 312-285-0229 dėl smulkesnių žinių.

Viktorija Kašubaitė-Matraga

Dalis svečių Algimanto Kezio parodos atidaryme: (iš kairės) dr. Kazys Ambrozaitis, Jane Burns, Algimantas Kezy, dail. Marija Ambrozaitienė, Emilijus Holenderis, Aldona Markelienė ir Adolfas Markelis

Jurgis Jankus

Iš namų

Dulkė smulkutėlė migla. Debesys nusileido į pušų viršūnes, drėgmės kvapas užgulė medžių šakas, namų stogus ir tarpe pušynėlių rūpestingai įdirtus Kalnėnų smėlynus. Visam ore, kiekvienoje pušies šakelėje, net ir pilkuose ant pušų spyglių pakibusiuose lašuose buvo pilna tylos. Niekas jos netrukdė. Nei joks paukštėlis, nei gyvulys, net šuns amtelėjimo nebuvo girdėti. Pacia pamiške smėlėtu keliu, vežimus kupinai prisikrovę, traukė pabėgėliai, bet ir jų traukimas ne kiek netrukdė tylos, kuri lyg kristaliniu gaubtu apgobusi, laikė visą tą ramutį, pušynėliuose nuskendusį kampa. Pabėgėliai ne tik patys tarpusavy nesėkėjo, bet ir arkliai garsiai neragino, lyg bijodami, kad kas neišgirstų ir nesulaikytų.

Andrius Blažys rymojo ant statinių tvoros ir žiūrėjo į pamiškę. Jis visą naktį negalėjo sudėti bluosto. Tą trejetą mėnesių viskas taip buvo apimę, atrodi, kad taip gali ir pasilikti, kol vokiečiai sutelks daugiau jėgų ir susiėmė vėl nustumti rusus atgal, tik vis nebuvo matyti, kad jie būtų ką darę, o vakar po pietų taip sutrenkė, kaip savo gyvenime nebuvo girdėjęs. Nei per pirmąjį pasaulinį karą, nei kai prieš porą metų geležinė vokiečių galybė rytmečiais brėkstant kaip volas nuriedėjo į rytus. Tada jie saudė, smarkiai saudė, jie ne tik sužėdė kaip ledų debesis. Iš vieno. Paužė, paužė, paskum nutyko. Nutilo ir tebetyli. Galvon lenda mintis, kad toji kruša buvo ne iš bolsėvikių pusės, kad tai vokiečiai taip anų pajudėjimą sutramdė. Nors vaikas ir sako, kad anie vokiečių frontą sutrupino, bet ką ir jis žino. Jeigu būtų sutrupinę, seniai čia būtų buvę. Jie ne tokie kvaili, kad lauktų, kol vokiečiai atsigauna. Greičiausiai, kad patys gavo. Su tokiom mintim vartėsis, vartėsis lovoje,

apie vidurnaktį pakilo apsidairyti ir nusterio: visas dangaus pakraštys, kurį galėjo matyti tarp savo pušynėlio ir tolokai kairėje dūluojančio valdžios miško, žaižaravo gaisrais. Suskaitė penkiolika, paėjęs už savo pušynėlio kampo priskaitė dar dvidešimt tris. Ir jokio kito garso, kaip tik į dangų lekiančios ugnys. „Tai kur eina žmonių vargas ir prakaitas“, pats sau į nakties tylumą prašneko. „Juk jeigu jau norite muštis, tai muškites, pasiuskit, vienas kitą negyvai užsitaizykite, bet kam kankinat žmones? Juk pasauly ne vien rusai ir vokiečiai. Dar yra žmonės. Kuo jie kam nusikalto?“

Su tokiais žodžiais nuo pušynėlio kampo sugrįžo prie savo tvoros, pasirėmė ir taip tebestovė, vydamas mintį po minties, o kartais ir be jų, tik vienu nerimu nesitverdama.

Rytmečio pilkumai šviesėjant, pajuto iš trobos išeinančią žmogą, tada vėl balsų prašneko:

— Ir ko jie dabar važiuoja? Grūdasi, kaip į švento Roko atliaudus. Taip ramu. Jeigu anie būtų prasilažę, seniai čia būtų buvę. Greičiausiai, kad vėl bėga. Per miglą dūmų nematyti, bet naktį anoj pusėj visos trobos degė. Jeigu nebėgtų, nedegintų. Ir kam jie per smėlynus kankina gyvulius? Galėtų čia pat palaukti, kol ateis laikas grįžti. Bet ir tada. Kur nuvažiuos? Kas laukia, kad šėtonas viską tenai jau dūmais paleido. Ant plikų laukų reikės žmonėms atsistėti.

Šneka, bet ir pats negalėtų pasakyti, kam tuos žodžius sako, nes sakdamas net į žmonos pusę nepasiziūri.

— Ko važiuoja, tai žinom. — atsakė toji taip pat į pamiškę žiūrėdama. — Jeigu jau sakė, kad vokiečių frontą sutrupino, tai ne kitaip ir yra. Patys vokiečiai vaikui sakė. Gal patyliais per miškus atslenka, kad mažiau žmonių išbėgtų. Ko bėga, visi žinom, tik ką ras, tai vienas Dievas težino. Žinoma, kad nė vieno niekas nelaukia. Kas to nežino, kad negerai iš namų eiti, viską palikti, bet širdis ne tą diktuoja. Kad ir pasilikti, ką veiksi, kad tavo namai, nebe tavo, tavo darbas, nebe tavo. Jeigu pelenais ir nepaleisi, tai ką kitą mūsų vietoj

pasodys, o mus sukraus ir išveš. Kaip aną sykį. Kaip malkas. Kaip pagalius. Lyg jau būtumėm užmirę. Mes tai mes. Kad ir veš, mūsų dienos vis tiek jau suskaitytos, bet vaikai. Juk žmonės tikrai nepražūtumėm.

Moteriškė nedrąsiai, iš tolo pradeda kalbą sukliki į savo pusę, bet senuką pagauna staigus pyktis. Jis atsisuka nuo tvoros ir įsmeigia pilkas, amžiaus nugairintas akis į jos veidą.

— Nutilk tu man su savo žmonėmis! Laukia tenai kas su pyragais. Bėk! Lėk! Tekina! Pasikelk sioną ir bėk! Kad jus kur! Vėjai! Visi kaip vienas. Visi vėjai! Tik bėgti, tik viską po pakraščius išbarstyti. Viską! Ligi paskutinio trupinio!

Jis nebekalba, tik šaukia, kad net aidas iš rasos permerktu pušyno atsiliepia. Ir šaukia nebe žmonai, bet vidury žodžių vėl nusisuka į tvorą, tik nebespasiremia, o abiem rankom įsikimba į statinius, kad net krumpilai pabala, ir šaukia į lauką ir į mišką. Turbūt, kad girdėtų ir tie, kurie vis tebeslenka per papušynio smėlynus. Kad girdėtų visi, kurie savo valia palieka namus ir išsina visko išbarstyti.

Išėiti. Į tuštumą. Į nieką. Iš čia, kur šiašiasdesimt metų kiekvieną didesnį grumtelį kietoj saujoj trupino, kur palaidą, tik vieną kitą šilų teuginantį smėlyną derlinga žeme pavertė. O kad jūs kur... Kad jūs...

Žmona tyliai nuėjo į vidų, taip tyliai, kad net durys nekepletelėjo, apsikabino dukterį ir abi žiūri pro apsirasojusį langą į rytus, iš kur ateina pražūtis. Nesulaikoma, neatsispausoma, kaip giltinė. Pro tą patį langą naktį ir ji pati matė gaisrus. Vienas pradeda blėsti, tuoj kitą vietą ugnys į dangų ima kilti, lyg pati žemė būtų prakiurusi.

— Kad kas ateitų ir pasakytų, kaip tikrai bus, tada žinotum, ar viską palikus išeiti, ar susidėti rankas ir laukti, kol viskas praūs, — ne dukteriai, bet tiesiai į lango stiklą šneka ir motina.

Ji žiūri į prie tvoros susikūpinusį vyrą, o širdis iš skausmo plyšta. Per gyvenimą ji yra plyšusi ne sykį. Kai mirė dukte, kai sūnų rusai išsivežė, dar labiau plyšo, kai vokiečiams užėmus N.K.V.D. garaže rado

sumaitotą jo lavoną. Tada ji labai plyšo, bet plyšo kitaip. Tada plyšo, kad neteko, o dabar plyšta, kad žmogus toks menkas, toks bejėgis, ir prieš ką? Prieš tą patį žmogų. „Viespatie gailestingas“, šnabžda net lūpų nejudindama, „jeigu šią valandą nebeturėčiau gyvų, nesirūpinčiau, net ir širdies negeltų. Atsiduočiau Tavo valiai ir sėdėčiau. Tegu būdie, kas turi būti, bet dabar juk Tu pats sudėjai juos į mano silpnas rankas. Ir vaikus, ir vyrą, kuris irgi turi širdį, tik nenori jos atverti. O Dieve, Dieve“, tyliai nudejuoja. Taip tyliai, kad ir dukte jos žodžius vos begirdi.

— Tylu, kaip sekmadienio rytą, — nutraukia motinos mintis pro duris įėjęs Kęstutis, vienintelis gyvas likęs jauniausias Blažių sūnus. — Paukščių nebėra, piemenys tebeiega, o ką veikia rusai su vokiečiais, tik jie vieni ir težino.

Jis iš pat mažens buvo toks. Apie ką tik pradės šnekti, tuoj nusneka į šalį, nujuokauja, net ir savo paties skausmą juoku verčia. Tokia jo šneka ir motinai, ir seseriai širdis dar labiau suspaudžia, ir jos neberanda žodžių, ką jam pasakyti, tik patios labiau susiglaudžia. Troboj tampa tyliau negu lauke, tik senutėlio sieninio laikrodžio švytuoklė vis tiksi vienodai ir nuobodžiai, bet ir jos tikėjimas tylumą tik dar labiau pabrėžia.

Sūnus pastovė, pakiloja ant suolo padėtą margą divoną ir vėl prašneka.

— Oras šiltas, rūkas sunkus, migla pažemė dulkia — bus grybų. Baravykus jau rytoj galėsim pradėti krepšiais vilti.

Jis šneka nerūpestingai, net su šypsniu lūpose, bet tuoj pajunta, kad tokia šneka ne vietoje ir nuo to balsas pats neramiai supirpa.

— Ar jau pakinkei? — paklausia sesuo. Jos balsas irgi tylus, prislėgtas, kaip atsidūsėjimas, lyg bijotų, kad kas neišgirstų.

— Pakinkiau porą. Galėsim sėsti ir drožti į atliaudus. Į Simajudus. Ar nematei, kad zakristijonas jau nuo vidurnakčio degloja žvakes. Kad tik spėtumėm nors ant sumos. Nenori nuvažiuoti žvakių gesinti.

Motina staiga atsisuka nuo lango ir pažiūri į sūnų. Ją nusmelkė, kad sveikas žmogus taip negali kalbėti. Argi vaikui jau pradėjo maišytis? Bet Kęstutis labai ramiai žiūri pro kitą langą, visiškai ne taip, kaip žiūrėtų beprotis, tik ir jam veidas pamolė, per naktį nemigusios akys jūdo ir lūpos virpa, lyg visa jėga norėtų sulaukyti atšaros. O gal ir žodžius. Ne tokius, kaip ką tik sakė, visiškai kitokių. Tokius, kur dažniausiai pasilieka sau.

Tada ji pasisuko, priėjo, padėjo ranką vaikui ant peties. Ne visa, tik pačius nuo darbo pakumpusius pirštų galėlius. Nori pasakyti, kad eiti pas tėvą ir pakalbėti vyriškai. Juk jeigu visi važiuoja, ir jeigu vokiečiai patrankas susistatė pušynėlio pakrasty, gero vis tiek nebus. Ji dar tebeieško žodžių, o sūnus ir vėl pravėria burną, lyg tebetęstų kalbą apie baravykus.

— O tėvas, žiūrėkit, pats sau duobę išsikasė ir dar nori stogą užsidėti, kad lietus neaplytų.

— Kęstuti, vaikeli, kaip tu tokią valandą gali tokius žodžius...

Kęstutis tvirta ranka suspaudžia motinos pirštus ir prataria:

— Aš ne piktai, mama, nesibark... Bet kai...

Balsas nutūžta, veidas suvirpa ir mėšlungis sutraukia lūpas. Dabar stovi juodu susiglaudę. Lauke jau visiškai šviesu, ir pamiške per smėlyną besikasą vežimai visiškai aiškiai matyti. Jau galima net ir pažinti, kas važiuoja. Pušynėlio pakraščiu nueina būrelis vokiečių kareivių. Ne kaip žmonės, kaip margi šešėliai. Vienas atsisukė, priėjo prie važiuojančių, kažin ką pasakė ir vėl nusivijo kitus. Turbūt liepė greičiau važiuoti, kad vyras tuojau suteptų vadeles, ir arkliai pašoko į risteles. Tėvas tą patį akimirksnį atsisuko nuo tvoros, apžiūrėjo duobę, poroje vietų kastuvu parausė išmestas žemes, pametė toliau, apsižvalgė, lyg norėdamas įsitikinti, ar niekas neatina padėti, pasmaukė kepurę ant viršugalvio ir pasuko į daržinės pusę, kur pastogėse guli sukrautos medžių krūvos.

Jurgiui Jankui aštuoniasdešimt

Rašytojui Jurgiui Jankui liepos 27-tą dieną sukako aštuoniasdešimt metų. Nors jis žinomas ne tik kaip beletristas, bet ir kaip dramaturgas, į lietuvių literatūrą jis yra įsirašęs kaip pasakojimo meistras, painios intrigos, dramatinio momento kūrėjas, subtilaus pasakojančio balso valdytojas. Jurgis Jankus gimė 1906 metais Biliūnų kaime, Baisogalos valsčiuje, Kėdainių apskrityje. Sėdovos progimnaziją baigė 1925 metais, Kėdainių mokytojų seminariją 1929. Kauno Vytauto Didžiojo universitete studijavo germanistiką ir pedagogiką. Apie dešimt metų dirbo pradžios mokyklos mokytoju, o nuo 1943 iki 1944 metų dirbo Jaunajame dramos teatre kaip dramaturgas. Pokario laikais Vokietijoje jis dėstė gimnazijoje. Atvykęs į JAV 1950 metais apsigyveno Rochester, New York, kur iki šiol gyvena.

Apsakaites Lietuvos periodinėje spaudoje pradėjo spausdinti nuo 1923 metų. 1938 metais buvo išspausdinti du jo romanai — *Egaminiai* ir *Be krantų*. 1942 metais už apsaką „Vientautų berniukai“ jis laimėjo pirmąją premiją „Žiburėlio“ konkurse. Jaunajam dramos teatrui parašė dramą „Audronė“. Jo drama „Sūnus“ buvo įtraukta į Kauno Valstybės teatro repertuarą. Po Antrojo pasaulinio karo išėjo jo beletristiniai kūriniai: *Naktis ant morų* (1948) — laimėjusi Švietimo valdybos premiją, apysakų ir novelių rinkinys *Pirmasis rūpestis* (1951), romanas *Paklydę paukščiai* (1952), pasaka *Po raganos kirviu* (1953), romanas *Namas gerų gatvė* (1954) — laimėjęs Lietuvos rašytojų draugijos premiją, nuotykių apsaką *Senas kareivis Matutis* (1956). Trijų veiksnių drama „Peilio asmenimis“ (1967) pažymėta LRD premija. Vėliau stambūs pasakojimų rinkiniai: *Užkandis* (1973), *Ir nebeapsimamė* (1977), *Kol esu čia* (1979), *Papartio žiedas* (1981) — apdovanotas Lietuvos Bendruomenės premija, *Klajojančios*

Rašytojas Jurgis Jankus

Nuotrauka Vytauto Maželio

liepos (1984).

Tematinis Jurgio Jankaus diapazonas labai platus: kaimo buitinis, mokytojų bei mokinių gyvenimas lyriškai vaizduojamas gamtos fone ankstyvesnėje kūrėjo, vėliau psichologiniai lūžiai veikėjų gyvenime, kuriuos jie stengiasi suprasti ir iširti, miesto aplinka, kriminalinė medžiaga, socialinės, o taipgi ir metafizinės bei religinės problemos. Nors dauguma jo novelių tęsia lietuviškosios realistinės prozos tradiciją, su laiku jo kūrinyje vis didesnę vietą įgauna fantastinis elementas, autoriui žaidžiant ant realybės ir pasakos pasaulių ribos. Tačiau pro visą

gausią Jankaus kūrybą prasišviečia ir skaitytoja veikia pastovi epinio pasakotojo laikysena — tai šilto ir gero žmogaus žvilgsnis į jį supantį pasaulį, atlaides, visokias gyvenimo apraiškas apėmiantis, kaip plačiai, kaip tegalima tik giliai jį priimančiam, jo kančių ir prietaravimų neatmetančiam asmeniui. Toks yra ir pats rašytojas Jurgis Jankus, kaip sako jį geriau pažįstantieji. Todėl ir žmogiško gyvenimo vizija, kuria jo kūryba kviečia mus dalintis, yra kartu ir sudėtinga, ir paprasta, kaip ir jo raštų kalba, neieškanti ypatingų efektų, lygiu, bendrinės mūsų kalbos

žodžiu siekianti vesti gyvą ir įvairų veiksmo teikimą, atskleisti veikėjų vidinius rūpesčius.

Galbūt pats būdingiausias Jankaus kūrybos bruožas yra tikėjimas pasakojimo galia. Pasakojimo pagalba žmogus įsitvirtina pasaulyje, chaosą paverčia tvarka. Prieš koki dešimtmetį Jono ir Teresės Bogutų susuktame dokumentiniame filme apie Jurgį Jankų, rašytojas prisipažįsta, jog nuo mažens buvęs didžiausias pasakų klausytojas ir vos paūgėjęs pats ėmėsis jas pasakoti. Iš čia turbūt kyla jo žinojimas, kokių būdu pasakos yra surištos su gyvenimu. Romane *Be krantų* mokytojas, ankstyvo rudens dieną išsivedęs vaikus į gamtą, nutaria, kad diena per graži jiems aiškinti voratinklų kilmę. Geriau jis jiems paseka pasaką — apie mergaitę, jos mylimąjį, užmirstą motiną, kurios tačiau neišbaigia, nes dar ne viską ryžtasi vaikams pasakoti. paleidžia vaikus namo su mintim: „Jie smagūs bėga namo ir nešasi naują pasaką, kurią kada nors kiekvienas atskirai išgyvens“. (p. 113). Kas vyksta pasakose, yra mūsų pakartojama savo gyvenimuose, tad pasakos įstengia gyvenimą nuvesti. Pasakų pagalba gyvenimą geriau suprantam, jo galimybes geriau įžvelgiam ir jo ribas geriau įvertinam.

Tikėjimas, kad pasakojimas yra mūsų buvimo užsitikrinimas ir kad pasakojimas yra kelias į žinojimą yra pagrindinė gija Jankaus kūrinuose. Juose vaizdžiai matome, kaip pasakojimas įvykdo savo pažintinę paskirtį, kaip jis yra skirtas patenkinti mūsų prigimtą norą žinoti ir troškuli pažinti. Matome, kaip įvykių suklaidymas, vaizdų ir žodžių parinkimas ir jų surišimas yra nuolatinė sąlyga bet kokiai galimai tiesai ir tikrovei patirti. Jankaus veikėjai tiki, kad papasakoje smulkiai ir nuodugniai visa, ką yra patyrę, išsiaiškina, kas iš tikrųjų yra įvykis ir su tuo įvykiu susitaikys. Pasakojimas, priešingai dramai, visada mažina egzistencinį siaubą. Kiekvienas pasakojimas

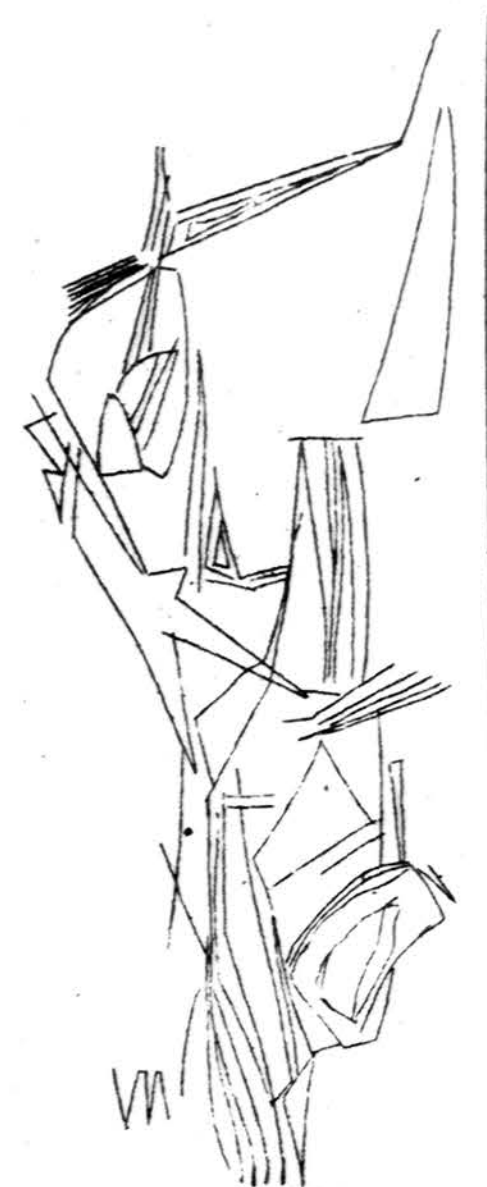
Jonas Mekas

AUKSINIS VASAROS NAKTŲ KVEPĖJIMAS

Rankos kvepia dar medumi ir dobilu, rūbuose — žolių lapeliai ir vakaro vėsa. Kaip tilsta... kaip kelias rūkas... ir paskutiniai kibirų skambėjimai, melžėjų šūkesiai, su svirtų girgždesiu ties mediniais vandenio loviais toli, kitapus guobų, už laukų. — Ir bernai jau iš lankų, nujoję arklius, girdėti pančių žvangesys ir sunkūs šuoliai, — grįžta, ir lig kelių, atraitotų drobinų, jų kojas mirko vėsi vakaro rasa. Ir paskiau, sustoję vidury kiemų, girdi, kaip nuo liepų grambuoliai, — ah, diemedžių kvepėjimas! — ir daina, kažkur, po vakarienes, kiemuos.

Pamažėl nuslobs ir kibirų skambėjimas, suguls galvijai, paskutiniai kluonuos traukiamų vežimų barškesiai, durų girgždesys, avių bliovimas — paskutiniai, tolimi dainų aidai nutils — vasaros nakties tylą užklos sodybų kiemus, perdien įkopusius laukus. —

Tačiau ir patioje tyloj, patioj naktį, nenutils griežlių šaukimas dobilų laukuos, ir tolimas kuklių ūkimas, skardus gausmas plauks viršum laukų. Ir dar ilgai budės pusiau sumerkto akys, pro plonas daržinių lentes klausydamos aushinio vasaros nakties skambėjimo.

„Ir dar ilgai budės pusiau sumerkto akys, pro plonas daržinių lentes klausydamos aushinio vasaros nakties skambėjimo“.

Leono Lėto iliustracija

jau yra liudijimas, kad vasatoje, Onutės Mikšienės, romano *Anapus rytuojus* veikėjos, žodžiais, yra koks nors planas, o ne viskas tik sumesta, suvelta, kaip didmiesčio šiukšlynė. Ir tai itin būdinga beveik visiems Jankaus veikėjams, kurie tai vienas kitą prašo, tai patys stumiami yra pasakoti, kaipgi ten tas ar anas nutiko, ir pasakoti toliau, laukiant, kad įvyktų „pašviesėjimas“. Neretai jiems bespasakojant vietoj tikėtosi pašviesėjimo iškyla didesnė neišikūmai, bet pašviesėjimo vilks ir toliau veda pirmyn ir laiko skaitytoją pririnkant prie Jankaus knygos.

Recenzuodama pasakojimų rinkinį *Papartio žiedas*, Marija Stankus-Saulaitė gražiai aptarė

procesą, kuriame dalyvauja autorius, jo veikėjai ir skaitytojas: Žiūrėdami atgal į savo vaikystę, veikėjai pamato save tokius, kokie jie tada buvo. Novelėje „Teta Domincė“ Domukas, klebono paklaustas, ar neatpažino savęs Jėzaus veide, ar nežinojo, kad jį patį panašus, atsako: „Tikrai nežinojau. Aš nežinojau, koks aš“ (330). Po daugel metų jis ir kiti Jurgio Jankaus knygos „Papartio žiedas“ veikėjai pažiūri į save tada ir dabar ir sužino, suprantą, kokie jie yra. Todėl jie pasakoja, todėl dalinasi. Todėl jie aprašomi. Šioje knygoje, kaip ir kopyltulpyje, yra ju veidai apdovanotos rankos irėži. Jau ne kaip kopyltulpyje, knygoje matyti ju veidų ir tamsioji pusė, šviesos retai paliečiama.

Bet mes pamatom, mes praręgim papartio mėlyną švieselę. Mes irgi apdovanoti. (Draugas, 1982 m. lapkričio mėn. 6 d.)

O lietuvių literatūra taipgi apdovanota kai kuriais išskirtiniais Jankaus kūriniais. Tarp jų: klasikinės formos novelės, labai tampria forma pasiekiančios koncentruotą efektą, kuris skaitytojų pavirsta įžvalga į atskleidžiamą veikėjo padėtį, pvz., „Dubenėlis“. Rašytojas joje daiktą — dubenėlį paverčia vertybių išgyvenimo tašku; jo sudužimas sukrečia senelės Banienės pasaulį, leidžia jai praręgti vienu ir tuo pačiu momentu savo pačios pajėgumą blogiui ir savo brangiausią turtą — vaikaitį. Jankus vienintelis (Nukelta į 4 psl.)

Doobė jis pradėjo kasti seniai, kai tik išgirdo, kad Kaune jau rusai.

— Kam? Manai, kad jie čia ateis muštis? Vieną rytą tik atsikelsi ir pamatysi, kad enkavedistas jau už durų. „Ei, tovarišė!“, „Renkis“, sakys, „ir paidiom į Sibirą“, juokėsi Kestutis, bet tėvas liepė pirma motinos pieną iš panosės nusišluostyti, o tik paskum tėvą mokyti.

— Manai, kad vokiečiai į savo kraštą taip lengvai įsileis? Pamatysi, kas atsitiks, kai ligi čia ateis. Aš žinau, kas per pirmą buvo. Žmonės ne tik patys į duobes lino, bet ir gyvuliams išsikasė. Kitaip ne vienas būtų be galvos likęs. Kai į žemę įsikasi, galės muštis nors ir kelias savaites. Galės muštis, kiek tik norės. Dabar ne vienas nenorite piršto prikišti, o kai bus striuka, ateisit. Ir dar kaip ateisit. Šliaužte atšliaužit. — tada šneko, o dabar iš pastogės traukė rastgalius. Storus, iš dviejų šonų apiipautus. Tuos pačius, iš kurių prieš pat rusų užėjimą rengėsi prie karo tvarto pristatyti virtuvėlę, kad nereikėtų trobų gyvuliams virti, bet kai užėjo, kai viskas iš karto tapo nebe tavo, paliko geresniems laikams. Dabar juos rinko savo duobei užgrįsti.

Kestutis atsisuko nuo lango.

— Tėvas čia pat išsikasė duobę, o mes kur? — prašeko. — Gal bus taip, kaip sakė: visi į tą pačią tilpsim, kol atėję enkavedistai po vieną neištrauks.

Jo balsas dabar buvo tamsus, sunkus ir šaltas kaip ledas. Toks šaltas, kad jeigu su jo atšaiža pačią širdį pervertum ir tai skausmo nejustum. Ir skausmą užsaldytų.

— Nagi tu šiandien! Gana, Kestuti! Būk žmogus. Eik, šnekek. Mūsų neklausio, bet tavęs tikrai paklausys. Ar norės, kad kai tave, kaip Vytuką, — vėl ėmė raginti motina.

— Nepaklausys, mamut. Šnekejau. Šiandien šnekejau, jis ir man liepia pasilikti. Sako, rusas pasimokė ir grįš nebe toks. Nepaklausys. Manai, kad man lengva žiūrėti, kaip jis vienas tuos rastgalius tampo. Jeigu paklausytų, padėčiau, bet nebeapkausys. Artrodo, kad atėjo valanda, kai kiekvienas savęs tegali klausyti. Manot, kad man lengva iš čia trauktis?

Nemanyk, kad ligi čia atėję, tuoj ir vėl išeis. Šį kartą pušyne nebeišsislapstysiu. Gal ir ne taip. Gal ir tėvo teisybė, bet man lyg kas sakyte sako, kad uodegą numintus šuo greičiau kanda. Ir tie sugrįžę kas. Kramtytys, kaip pasitę, bet ar tėvas tą supras. Manai, mama, kad man lengva iš čia pakilti, ogi jis per savo gyvenimą visas ligi pat viršugalvio į tuos smėlynus įaugo. Iš kur galėčiau tokį žodį ištraukti, kad jo paklausytų. Kad vaiko paklausęs viską mestų ir išeitų. Viskas juk sukruta. Vakar vakare jau galėjom ramiai išvažiuoti, siena, sako, irgi atidaryta, bet kaip jį vieną paliksti? Kaip? Mama, kaip tėvą vieną čia palikti?

Nutilo. Tylėjo motina. Tylėjo ir abi seserys. Visi matė, kaip tėvas pasimė rastgalį, užsimetė ant peties ir, lyg po sunkiu kryžiumi palinkęs, ėjo per kiemą.

— Jūs tvarkykites, — staiga apsisprendė Kestutis. — Aš padėsiu sunėsti medžius, užgrįsim duobės viršų. Nors tiek padėsiu, ir važiuojam. Niekas negali pasakyti, kiek to laiko beliko. Tėvas nepajudinamas, ką bepadarysi, bet jūsų tai nepaliksiu nė vienos.

Jis žengė į durų pusę, bet motina pagavo už rankos.

— Tai ir aš pasilieku — pasakė. — Kaip mes dabar jį vieną, kaip kokį nebežinau ką. Jūs jauni, eikit, tarp žmonių neprazūsit, o kas mums seniams ką...

Rytų pusėje sukėlėjo kulkošvaidis, taip netoli, lyg kas geležinius žirnius būtų ant paklauskų. Kad vaiko paklausęs viską mestų ir išeitų. Viskas juk sukruta. Vakar vakare jau galėjom ramiai išvažiuoti, siena, sako, irgi atidaryta, bet kaip jį vieną paliksti? Kaip? Mama, kaip tėvą vieną čia palikti?

Prieš jį duobės pasistatė medį, nusišluostė prakaitą. Šaudymas nutilo.

Kaip staiga prasidėjo, taip pat staiga ir nulūžo. Net ir iš tolo tėvo veide buvo matyti rūpestis, ar spės vienas prinešti tiek, kiek reikės visai duobei uždengti. O buvo galvojęs dengti dvigubai. Pirmą skersai, paskum išilgai, kad ir tiesioginį pataikymą atlaikytų.

— Einu, — pasakė Kestutis, paleidęs motinos ranką.

Gal norėjo ir dar ką pasakyti, gal norėjo pasakyti, kad jos tai už nieką nepaliks, bet jį nutraukė gaisrus, į aštrų nusišaudėjamą panašus, garsas. Toks, kad nuo jo net visi viduriai sudrebėjo.

— O Jėzus! — sukliko motina ir susitūpė prie sėdusios kojų. Petrutė pašoko nuo lango, sugriebė nuo suolo raštuotą divoną, lyg su juo galėtų prisidengti.

— Tik vokiečių patrankos, nėra ko gąsčiotis, — ramino Kestutis. — Dar tik pradžia. Jie, matyti, mėgina prilaukti rusus. Mamut, kelkis. Pats laikas. Dabar jokie namai mūsų čia neapsaugos. Ne tėvo duobė. Einam. Paimsiu į glėbį ir išsinešiu kaip vaiką. Kitaip iš čia jo nepajudinsi.

Padėjo motinai pasikelti, bet tuo tarpu ties langu žybtelėjo ugnis, trenkė, lango stiklai pabiro ant suolo ir ant žemės. Pro langą pamatė grūvantį rastą, kurį tėvas buvo šalia duobės pasistatęs. Jam pasirodė, kad tėvas tyčia pastūmė rastą tolyn, o pats nusiviro aukštelininkas. Vienu šuoliu išsoko pro duris, bet tėvui pagalbos nebereikėjo. Jis gulėjo ant šviežiai iškasto smėlio nepatogiai atmetęs galvą, lyg norėtų pamatyti, kas yra gale galvos, bet matyti nebeturėjo su kuo, akių ir raukšlių išvagotos kaktos vietoje buvo beformė, ištiškusi masė, iš kurios tik dabar pradėjo sunktis kraujas.

Sūnus priklausė ant vieno kelio, paėmė leiną tėvo ranką ir valandėlę žiūrėjo į veidą, iš kurio buvo likusios tik siauros, sučiuptos lūpos ir kelias dienas nesukstos barzdos padaigsliais apšepęs smakras.

Anoj pusėje pušyno griaude rusų patrankos, sviediniai ėjo per galvą, sproginėjo toliau pušynėlyje, kiti čia pat už trobų, sekmadienio tylą buvo visiškai sudraskyta, bet Kestutis viso to lyg ir

negirdėjo. Jis, abiem rankom paėmęs, patogiau padėjo tėvo galvą, paskum atsisėjo ir apsižvalgė, lyg nebesumedamas, ką dar galėtų padaryti. Šalia be žado jau stovėjo motina ir abi seserys. Jis net neįėjo, kad ir jos čia atsirado. Petrutė tebeturėjo glėbį suglemžtą divoną, abiem rankom prie krūtinės prisipaudusi, ir pirmą kartą prašeko:

— Gal tau padėti?

Jos žodžiai Kestutį lyg iš miego pažadino. Jis kilstelėjo galvą, greitai apsižvalgė.

— Gerai. Padėk. Atnešk pjūklą ir kirvį.

Kai sesuo jau buvo netoli durų, jis atsisuko į mažąją:

— O tu, Stepute, nubėk į klėtį. Po langu dėžutėje yra vinių. Atnešk dvi pačias didžiausias. Ne, paimk tris, — pasitaisė.

Kai mergaitė nulėkė, jis patiesė ant žemės čia pat numestą Petrutės margąjį divoną, paėmęs tėvą ant jo padėjo, suvyniojo, paėmė į glėbį, įlipo į duobę ir paguldė jį ant rūpestingai išlygintos ir lentelėmis išklotos aslos.

Motina atsilaukusi ant duobės krašto ėmė melstis, o į jiedu su Petrute nuplovė rastą galą, užpjovė kryžmai lizdus, kuriuos Kestutis keliasis kirvio smūgiais išskaldė, surentė, dar perkaldė trim didelėm vinimis, kad tikrai laikytųsi, visą tą sunkų kryžių įstatė duobės gale tėvo galvos, liepė Steputei laikyti, o juodu su Petrute ėmė verstis žemės duobės, kol jos vietoje pasidarė smėlio kauburys. Tada nusiėmė kepurę, valandėlę pastovėjo tylus. Nesimeldė. Mintyje nebuvo jokių žodžių, bet visas jautėsi taip, lyg kas kojas būtų vietoje prikalęs. Kai pakėlė galvą, aplinkui buvo vėl tylu. Nebešvilpė sviediniai ir nebedriokšėjo sprogimai. Ir vokiečių patrankų pušyno pakraštyje nebebuvo matyti. Kol jie dirbo prie tėvo kapo, jos kažin kur dingo.

— Einam! — pasakė, akim dar permesdamas laukus.

Paėmė motiną už rankos. Ji lyg ir susverėjo. Iš kitos pusės prišoko Petrutė. Stepute pirmoji tekina pasileido į daržinės pusę, kur jau nuo aušros stovėjo pakinkyti

arkliai. Kestutis susodino moteris, įsoko pats, sutempė vadelėmis ir išlėkė. Net daržinės durų uždaryti nebeatgrįžo. Vis tiek jas netrukus jau kiti darinės. O gal ir darinėti nebereikės — tuoj už pušynėlio Stirnų trobos jau ėjo dūmais ir liepsnomis į virš stogų tebekabančios debesis.

Motina dideliu kryžiumi peržegnojo savo trobas ir prakaitu aplaistytus laukus. Kestutis vis ragino arklius į smagią ristią. Jie buvo vienut vieni, nieko nebuvo matyti nei priekyje, nei užpakalyje, lyg būtų patekę į vidurį didelės tuštymos. Tik kai už poros kilometrų išvažiavo iš pušyno, dešinėje buvo matyti plentas. Juo mašina prie mašinos dar tebetraukė vokiečių kariuomenė. Ir ne visi į vakarus. Tarpais buvo matyti viena kita mašina lekianti ir į rytus.

Užpakalyje vėl pasigirdo patrankų trenksmas, bet sviediniai per galvas nebešvilpė. Kestutis sulaukė beįsylančius arklius į žinginę. Prie Serkšnos upelio net ir visiškai sustojo.

— Kas atsitiko? — paklausė šalia sėdėjusi Petrutė.

Kestutis pakėlė rankas. Jos buvo kruvinos tėvo krauju.

— Kai norėjau galvą pataisyti, — pasakė, išlipo iš vežimo ir upelyje nusiplovė nuo rankų paskutinę tėvo dalį, paskum, pradėjęs važiuoti, vėl prašeko:

— Jis sakydavo, kad pasaulyje yra ne vien naciai ir bolševikai. Sakydavo, kad yra dar žmonės, be kurių pasaulis nebūtų pasaulis. Yra žmonės, kurie sėja, augina, kurie nieko nenaikina, neniokoja, kurie dirba, kad ne tik šiandien, bet ir rytoj būtų geriau, o va, buvo žmogus, o jie iš kažin kur atėjo ir tą žmogų kaip blusą nutrėškė. Ir net patys nežino, kad nutrėškė. Kaip nieką, kaip niekada nebuvusį.

Moterys tylėjo. Tik retkarčiais braukė ašaras. Nutilo ir Kestutis. Jis net negalėjo suvokti, ar pasisekė sudėti į žodžius, ko buvo pilnas ne tik jis pats, bet ir visas pasaulis. Bent jam tada taip atrodė, kad buvo pilnas.

(Iš pasakojimų rinkinio *Papartio žiedas*, Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1982.)

Kelios pastabos apie šiemetinį „Macbeth'ą“

ALFONSAS NAKAS

Liepos 12-13, trečią kartą šią vasarą Stratfordo festivalį aplankęs, mačiau dvi istorines Williamo Shakespeare'o dramas: „Henry VIII“ ir „Macbeth'ą“. Čia keletas pastabų apie pastarąją.

Kad Makbetas (Macbeth) tikra istorinė asmenybė, galime pasitikėti enciklopedijose. Taip, jis tikrai buvo Skotijos 11-to šimtmečio didikas. Ir tikrai, nužudęs karalių Duncan'ą, užėmė jo sostą, o kraštą 17 metų pavaldes pats kovoj galvos neteko, kitam sosto užsėdėdus. Pasikaitęs Raphael Holinshed istorines pasakas, Šekspyras Makbetą pavertė kruviniausiu tironu, kuriam kerštu užsėdėdus visi jautresni žiūrovai, ypač Macduff'o šeimos išskerdimo padirginti...

Stratfordo festivalis „Macbeth'ą“ šimet pastatė Third Stage teatre. Praeitį esu rašęs, kad čia vaidybinių personažų sudarą pirmuosius žingsnius pradėdą aktoriai, tarp kurių įmašomas vienas kitas scenos veteranas. Šią vasarą tokių pradėdantiųjų yra bene 14, o veteranų nė vieno, išskyrus vyresnio amžiaus ir nemažą garso režisierį Tom Kerr, kuris abu Third Stage veikalus „The Resistible Rise of Arturo Ui“ ir „Macbeth“ režisuoja. Tikriausiai norėta pajusti, kaipgi tie bebarzdžiai jausis, kai veteranai jiems po kojų nebesimaišys? Ir sulaukta labai gerų rezultatų!

Grįžkime prie spektaklio. Pirmąja staigmena išgyvenome pačioje pradžioje, išvydę tris likimo pranašus (Three Weird Sisters). Jas vaidina Maurice Godin, Anne Wright ir Sally Singal. Taigi, pirmoji „sesuo“ ne sesuo, o „brolis“. Jis buvo pusnuogis. Kam jo prireikė? Veikiausiai laumiai suseksualinimui. O rodant „seserų“ gašlumą AIDS laikais, tarpusavės moterų glamonės nebepraėit. Gi paskutinė „seserų“ scena buvo originali ir tuo, kad jos, pranašaudamos, Makbetą pavertė glamonė ir kankina, kai kituose pastatymuose jis būdavo neliečiamas, jam rodoma respekto ar baimės.

Pirmą kartą Stratforde dalyvavau spektakly, kuris

Scena iš Šekspyro dramos „Macbeth“ Stratfordo festivalyje: Jerry Etienne (Macbeth) ir Marcia Kash (Lady Macbeth).

Nuotrauka Robert C. Ragsdale

apsiėjo be butaforijos. Ak, atsiprašau: karaliui atsisėsti atnešdavo suglaudžiamą kėdę (ne kokį minkštasuolį — „sostą“). Tai ir viskas. Nejaugiausiai žiūrovas pasijuto, stebėdamas puotą Makbeto pily. Sūjejo viešnios ir svečiai. Pradžią dar nieko. Muzika. Moterys (su Lady Macbeth jų tebuvo trys) su vyrais pašoka kažką labai panašaus į mūsų „Sėjau rūtą“. Tuomet vyrų (visi garsūs didikai, karžygiai; jų daugiau nei pustuzinis) sušoka kažką labai panašaus į mūsų „Pakeltkoji“. Lady Macbeth kviečia sėsti už stalų, o scenoje jokio baldelio. Susėda, ovalo forma, ant grindų. Kviečia valgyti ir gerti, o scenoje jokio indelio. Makbetas galynešasi su kruvinu veidu, kruvinais rūbais Banquo dvasia... Kituose pastatymuose Banquo įsitaisydavo Makbeto kėdėje, bet kai čia kėdės nėra, jis kartą pastovi prie balkono, antra

— priešingam scenos gale. Kai dar Lady Macbeth desperatiškai ragina gerti vyną ir skatina vyrą būt vaisingu, Makbeto rankose atsiranda dubenėlis, su kuriuo jis visus užgeria, bet kiti taip ir išsėda nei rankose, nei burnoje nieko neturėję...

Kai Macduffas nudobė Makbetą, pasirošė neįsigisti, kada atneš (žinoma, už plaukų paėmęs) jo kruviną galvą. Šitaip esu matęs ne viename spektakly. O čia? Atnešė ne galvą, o karūną. Su logika prasielenka: mūšio lauke Makbetas buvo be karūnos. Nepaisyta nė dramaturgo įsakmies nuorodos — „jeina Macduffas su Makbeto galva“. Žinoma, šitaip estetiškai. Bet ar estetiškumo paisyta, kai „trys seserys“ glamonėjosi?

Programoj įrašyta, kad Makbeto ir Macduffo roles pamainom dalijasi du aktoriai. Mano matytam spektakly liepos

13 d. Makbetą vaidino Jerry Etienne, o Macduffą — Kim Coates. Džiaugiuosi, kad šitaip. Jei Etienne ir įsivaizduojant esant Macduffu, tai vargu ar Coates galėtų transformuotis į žiaurų tironą. Kaip juos dabar mačiau, abu savo rolem nepaprastai tiko. Marcia Kash labai gerai atliko Lady Macbeth rolę, kai tuo tarpu Peggy Coffey Lady Macduff rolę nesėpėjo sužibėti. Visiškai pakankama vaidyba nustebino gal septynerių-aštuonerių metų berniukas Patrick Finnigan (Macduffo sūnus), tiek su motina kalbėdamasis apie pabėgusį tėvą, tiek puldamas tėvą įžeidusį žudiką, tiek nudurtas šūkteldamas, jog miršta. Aplamai visas kolektyvas vaidino pasigėrėtinai, įtikinamai, su dideliu entuziazmu. Lesley Macaulay ir William Schmuck kostiumai buvo tamsiai rusvi ar juosvi, niūrus, bet ne kokie skudurai. Lady Macbeth balzganai šviesi, kažkaip purvinai balta sukniša sakytė sakė, kad ji geresnės ir neverta. Kitos dvi moterys dėvėjo vienodas, be papuošalų, palaidas pilkas sukneas iki kulniukų. Paauksinimų ar kitokio blizgesio niekur nebuvo. Vyrų karo lauke nešiojo skydus ir kardus. Pradžioje minėjau, kad tai bebarzdžių spektaklis. Sunku įsivaizduoti 11-to šimtmečio bebarzdžius Anglijos didikus, ypač du suaugusius sūnus turintį karalių Duncan, arba čia pat karo lauke sūnų praradusį senąjį Seyward'ą. Bet kai patys savų barzdų neužsiaugina, turbūt tyčia režisierius neleidė jiems dirbtinų prisūti, kad parodytų, jog čia tikrai „young company“, kaip Third Stage teatro grupė oficialiai vadinasi, kuri, nepaisant jauno amžiaus, viską gali suvaidinti.

Prieš keletą metų, kai Third Stage teatras pradėjo su jaunais aktoriais eksperimentuoti, jų pastatymų žiūrėti eidavau tik tuomet, kai nieko kito nebūdavo. Ilgainiui nuomonė visiškai pakito. Džiaugiuosi, kad šią vasarą pamačiau abu Third Stage pastatymus — „The Resistible Rise of Arturo Ui“ ir „Macbeth'ą“. Jie abu nepaprastai įdomūs, o ir bilietai (nenumėruoti) šiame teatre dvigubai pigesni. Abu veikalai repertuare liks tik iki rugpjūčio 30.

Prieš keletą metų, kai Third Stage teatras pradėjo su jaunais aktoriais eksperimentuoti, jų pastatymų žiūrėti eidavau tik tuomet, kai nieko kito nebūdavo. Ilgainiui nuomonė visiškai pakito. Džiaugiuosi, kad šią vasarą pamačiau abu Third Stage pastatymus — „The Resistible Rise of Arturo Ui“ ir „Macbeth'ą“. Jie abu nepaprastai įdomūs, o ir bilietai (nenumėruoti) šiame teatre dvigubai pigesni. Abu veikalai repertuare liks tik iki rugpjūčio 30.

baletu. Nuolatinė pianino, saksofono, mušamųjų, styginio balso palyda. Visas vaidinimas gyvas, skambus muziklis, švarus, be jokių vulgarizmo priemaišų. Žiūrovas jaučia malonią atgaivą. Gana gausu komercinių įtarpų, bet tai ne tiek reklamos, kiek taiklus humoras.

Turinus archaiskai mistiškas, įjungtas primityvius mitus iš Huicol indėnų. Įtrauktą ir religinių motyvų, ir ekstazių narkotikų poveikį, turima ir lengvo baletų, gimdymo scenoje gimsta balandėlis. Kiekvienas personažas jungiamas su paukščiu ir tarpais dainuoja ne žodžiais, o pamėgdžiojimais paukščio garsų. Ši opera tai toks mišinys, kur yra ir suvedžiojimų, ir prievartos, fabula — vidury

muziką sukūrė William Harper, gavęs daktaro laipsnį Eastman muzikos mokykloje, susilaukęs Jeff žymenio savo kūrybai. Jo muzika daug toliau suka negu mūsų kompozitoriaus Lapinsko. Skambesys — elektroninės triukšmingos muzikos.

Aktoriai sudomina gerais balsais, taiklia vaidyba, išraiškinga mimika, o net ir lengvu šoku. Iš viso jų 15. Steve Beavers teatro studijas išėjęs Northwestern universitete. Craig Bennet studijavo Cincinnati konservatorijoje ir Otterbein kolegijoje, Columbus mieste. Laura Donnelly baigusi Northwestern universitetą. Mitchell Lester dirbo off-Broadway.

Monica Mary McCarthy su bakaluro laipsniu iš Illinois universiteto, dėsto baletą Northbrook šoko centre. Jill Reznick ketverius metus studijavo Minnesotos universitete. Herb Shyman rodėsi industriniuose filmuose. Jason Singer baigęs Northwestern universitetą. Lisa Woodruff turi muzikos laipsnį iš Illinois universiteto. Režisierius Carl Menninger dėsto muziką teatro studijoje.

Egzotiškiausia opera

Jokiam mieste, jokiam kontinente neteko matyti tokios egzotiškos operos, kaip „Peyote Roadkill“, kurią American Ritual teatro bendrovė pastatė Organic teatro patalpose, 3319 N. Clark, Chicagoje. Spektaklis daugiabūdių tipo, taigi ne vien vaidinimas, bet ir gausios skaidrės, deja — ne visos švarios, kaip ir dalis įtarpų tekste. Libretą ir

Tarptautinis matematikų kongresas

Rugpjūčio 3-11 d.d. Berkeley, Kalifornijoje, įvyksta Tarptautinis matematikų kongresas (ICM-86). Tokie matematikų kongresai pradėti ruošti praėjo amžiaus gale. Jie normaliai ruošiami kas ketverius metus. Pastaraisiais dešimtmečiais jie vyko Cambridge, JAV 1950, Amsterdam 1954, Edinburge 1958, Stokholme 1962, Maskvoje 1966, Nioj 1970, Vancouver 1974, Helsinky 1978, Varšuvoje 1983 (buvo metus atidėtas dėl Lenkijoje įvesto karo stovio). Kiekvienam ICM parenkamas matematiškai reikšmingas ženklas. Šio ICM ženklas — trilapis (trefoil) mazgas, vienas iš labiausiai elegantiškų mazgų.

Kongreso atidarymo metu ietikiami Fields medalai ir Nevanlinna premija. Šie medalai pavadinti kanadiečio matematiko J.D. Fields vardu, kurio palikimo nuosimčiai yra naudojami medalai (jie pirmą kartą skirti 1932 m. ICM Oslo). Šie medalai turi Nobelio premijų prestižą matematikoje. Tiesa, matematikų tarpe kursuoja pasakojimas, kad Nobelis pageidavo, jog nebūtų skiriama jo vardo premija matematikoje, nes jis nujautė, kad pirmasis laureatas būtų jo asmeninis priešas Mittag-Leffler. Fields medalais ICM apdovanojami du ar keturi neseni (neturintys keturiiasdešimt metų) gabūs matematikai — medalais ivertinami ne tik jų atlikti matematikos tyrinėjimų darbai, bet taip pat ir pažadas ateitai. Prieš kiekvieną ICM visame pasaulyje matematikai plekavoja spėliodami, kas bus Fields medalistai. Nevanlinna premija yra labai nauja ir pirmą kartą skirta 1982 m. Ji pavadinta garsaus suomių matematiko vardu ir premijai fondą įsteigė Helsinky universitetas. Premija pažymima jauno matematiko darbas informacijos moksle.

I ICM susirenka keli tūkstančiai matematikų ir dar tiek pat svečių. Šiame ICM pramatyta 16 apžvalginių

paskaitų, kurios prieinamos kiekvienam matematikui. Taip pat yra 19 specialybių sekcijų, kuriose bus apie 130 paskaitų. Gauti kvietimą tokią paskaitą skaityti yra laikoma matematikui didele garbe ir pasaulinio masto pripažinimu. Sekcijų paskaitos yra skirtos tos srities specialistams, ir nespecialistas čia nelabai ką supras. Tarp tų kelių tūkstančių ICM dalyvių bus ir lietuvių. Girdėta, kad j ICM atvyksta prof. dr. Jonas Kubilius (dabartinis Vilniaus universiteto rektorius — jo knyga apie tikimybių teorijos pritaikymą skaičių teorijoje yra išversta į anglų kalbą ir jau kelis kartus perspausdinta) ir dr. Bronius Grigelionis (irgi tikimybinkas, dirbąs Lietuvos Mokslų Akademijos matematikos institute ir taip pat skaitąs paskaitas Vilniaus universitete).

Jurgiui Jankui aštuoniasdešimt

(Atkelta iš 3 psl.)

taip gražiai pasitelkęs apjungtą savarankiškų pasakojimų žanrą, dar iš viduramžių ir net anksčiau atėjusių, savo pokarinėje knygoje *Naktis ant morų*, dramatinizuoja visas būri pasakotojų ir rodydamas, kaip pasakojant pergyvenimai apvaldomi, o iš jų santykiavimo staciai susikuria nauji. Tai buvo Jankus, kuris turbūt pirmasis išbandė refleksyvinio romano žanrą mūsų literatūroje, savo *Paklydusiuose paukščiuose* pateikdamas rašytojo ar pasakotojo paties kuriamojo akto eigą, leisdamas skaitytojui matyti, kaip išrandami veikėjai, kaip vairojamas veiksmas, kaip valdoma įvykių reikšmė. O romane *Anapus rytų* Jankus panašiai leidosi tyrinėti žmogiškos vaizduotės procesus ir kelti klausimą, koks yra jos metafizinis statusas. Jurgio Jankaus kūryba liudija ir pasakojimo reikalingumą, ir per jį pasiekiamą džiaugsmą, tiek kūrojo, tiek skaitytojo.

Už visa tai rašytojui Jurgiui Jankui esame dėkingi. Sveikindami jį 80 metų amžiaus sukahties proga, lauktume, kad iš jo stalių mus pasiektų dar ne viena knyga ir vestų, kaip ir iki šiol, į „pašviesėjimą“.

(a. II.)

Chicagos teatruose

Komedija su mitologijos priemaišomis

Drury Lane teatras, 95 gatvėje prie Western, pastatė Roger Karshner komediją „Tired Blood“. Vaiduoja meniškų polinkių šeima, namų savininko terorizuojama dėl nesumokamos nuomos. Tėva, paskui sūnų bandoma įjungti ir aktorių tarpą. Parodomas ir mitinis savotiško vilkolakio charakteris — žmogus, kuris pagal mėnulio atmainą virsta vilku. Užomina ir apie amerikietiška „Drakula“. Komedija publika prajuokina, švari, nors nešyti gilumą ar patrauklumą, bet ją gerokai praturtina gabus režisierius Vernon R. Schwartz, (buvęs Goodman teatro mokyklos profesorius), įveddamas daug išpūdingų vaidybos ir garso efektų, o ir aktoriai patyre.

Teatras ypač garsinasi Avery Schreiberiu, plačiai pasireiškusi ne vien scenoje, bet ir filmuose, patekusi net ir į „Who's Who“, Los Angeles mieste dešimties scenos improvizacija, šiam vaidinimui atkviestu iš Californijos. Robert W. Behr baigęs Illinois Wesleyan universitetą, režisieriaus pareigose tarnavęs Daley kolegijoje. Jerry Rossetti Loyolas universitete pasiekęs mokslo laipsnį vaidyboje. Wayne Gabry su bakaluro laipsniu iš Goodman teatro mokyklos, veikiančios prie De Paul universiteto. Rebecca Sullivan aukštasis pažymiais baigusi dramos mokyklą Londone.

Lietuvė teatro vadovė Chicagos centre

Chicagos miesto centre, Palmer viešbuty, 17 East Monroe, dabar iki rugsėjo mėnesio, o gal ir ilgiau, vyksta Different Drummer Music

Laura Donnelly ir Dennis Silkwood „The 1940's Radio Hour“ spektaklyje.

teatro grupės vaidinimai. Šia grupe su kitais dviem talkininkais prieš metus suorganizavo lietuvių kilmės Andrea Zik, kuri dabar yra šios grupės vadovė, menedžerė. Jos senelis atvyko iš Lietuvos. Ji Drake universitete studijavo televizijos produkciją ir yra dirbusi televizijoje Iowoje, Los Angeles ir Chicagoje 5-me kanale. Dabar ji, šalia teatro darbo, studijuoja teisę De Paul universitete ir dirba vienoje teisų firmoje.

Jos vadovaujama grupė dabar Palmer House viešbučio scenoje stato „The 1940's Radio Hour“, sukurta Walton Jones. Vaiduoja 1940-tų dešimtmečio radijo programa. Šis vaidinimas 1979 m. pasirodė Broadway scenoje. Jo turinį atsiliepia karo metas, bet ir radijo žydėjimo laikotarpis. Gausu amerikiečių pamėgtų dainų: solo, duetu, trio, kvartetu ir didesnių grupių. Jos pajaurinamos lengvu

baletu. Nuolatinė pianino, saksofono, mušamųjų, styginio balso palyda. Visas vaidinimas gyvas, skambus muziklis, švarus, be jokių vulgarizmo priemaišų. Žiūrovas jaučia malonią atgaivą. Gana gausu komercinių įtarpų, bet tai ne tiek reklamos, kiek taiklus humoras.

Aktoriai sudomina gerais balsais, taiklia vaidyba, išraiškinga mimika, o net ir lengvu šoku. Iš viso jų 15. Steve Beavers teatro studijas išėjęs Northwestern universitete. Craig Bennet studijavo Cincinnati konservatorijoje ir Otterbein kolegijoje, Columbus mieste. Laura Donnelly baigusi Northwestern universitetą. Mitchell Lester dirbo off-Broadway.

Monica Mary McCarthy su bakaluro laipsniu iš Illinois universiteto, dėsto baletą Northbrook šoko centre. Jill Reznick ketverius metus studijavo Minnesotos universitete. Herb Shyman rodėsi industriniuose filmuose. Jason Singer baigęs Northwestern universitetą. Lisa Woodruff turi muzikos laipsnį iš Illinois universiteto. Režisierius Carl Menninger dėsto muziką teatro studijoje.

Egzotiškiausia opera

Jokiam mieste, jokiam kontinente neteko matyti tokios egzotiškos operos, kaip „Peyote Roadkill“, kurią American Ritual teatro bendrovė pastatė Organic teatro patalpose, 3319 N. Clark, Chicagoje. Spektaklis daugiabūdių tipo, taigi ne vien vaidinimas, bet ir gausios skaidrės, deja — ne visos švarios, kaip ir dalis įtarpų tekste. Libretą ir

muziką sukūrė William Harper, gavęs daktaro laipsnį Eastman muzikos mokykloje, susilaukęs Jeff žymenio savo kūrybai. Jo muzika daug toliau suka negu mūsų kompozitoriaus Lapinsko. Skambesys — elektroninės triukšmingos muzikos.

Aktoriai sudomina gerais balsais, taiklia vaidyba, išraiškinga mimika, o net ir lengvu šoku. Iš viso jų 15. Steve Beavers teatro studijas išėjęs Northwestern universitete. Craig Bennet studijavo Cincinnati konservatorijoje ir Otterbein kolegijoje, Columbus mieste. Laura Donnelly baigusi Northwestern universitetą. Mitchell Lester dirbo off-Broadway.

Monica Mary McCarthy su bakaluro laipsniu iš Illinois universiteto, dėsto baletą Northbrook šoko centre. Jill Reznick ketverius metus studijavo Minnesotos universitete. Herb Shyman rodėsi industriniuose filmuose. Jason Singer baigęs Northwestern universitetą. Lisa Woodruff turi muzikos laipsnį iš Illinois universiteto. Režisierius Carl Menninger dėsto muziką teatro studijoje.

Egzotiškiausia opera

Jokiam mieste, jokiam kontinente neteko matyti tokios egzotiškos operos, kaip „Peyote Roadkill“, kurią American Ritual teatro bendrovė pastatė Organic teatro patalpose, 3319 N. Clark, Chicagoje. Spektaklis daugiabūdių tipo, taigi ne vien vaidinimas, bet ir gausios skaidrės, deja — ne visos švarios, kaip ir dalis įtarpų tekste. Libretą ir

tarp 18 šimtmečio operų ir keistas primityvių mitų atmosferos. Režisierius David Zak teko gerokai pasidaryti šokių keistybę išvedant scenon.

Aktoriai savo neįprastus vaidmenis atlieka su sėkmingomis pastangomis. Jie pasirošė. Tom Orf magna cum laude baigęs Drake universitetą, laimėjęs daug žymenų opere. Susan Dennis pasiekusi magistro laipsnį Northwestern universitete, gavusi daug premijų už dainavimą. Elyn Duncan baigusi Goodman dramos mokyklą. Patrick Nugent su bakaluro

laipsniu iš Bostono universiteto. Jon Kellam pasiekęs laimėjimų scenoje ir filmuose. Tracy Holt baigęs Goodman dramos mokyklą, dalyvavęs televizijoje. Jeff Roush studijavęs Indianos universitete, gausiai dalyvavęs opere ir muziklinuose. Tina Krimmer su bakaluro laipsniu iš Syrakūzų universiteto, Columbia kolegijoje dėsto filmo kursą. Meg Seiler baigusi Northwestern universitetą. Patricia Mowen daugelyje scenų pasirodžiusi šokėja, panašiai kaip ir Theodore Negus.

J. Pr.

Scena iš 1986 m. kovo mėnesio Jono Jurašo režisuotos Maurice'o Maeterlinck'o pjesės „Princesė Malena“ Flamanų valstybiniam teatre, Ghento mieste, Belgijoje.

Nuotrauka Luk Monsaert

Ateities literatūros fondo leidybiniai užmojai

Ateities literatūros fondas yra viena iš gyvastingųjų grožinės literatūros leidyklų išsivijoje. Lig šiol leidykla yra skaitytajam pateikusi daugiau kaip 30 poezijos, prozos ir dramos knygų, kurių palyginti didelė dalis yra laimėjusi pačias reikšmingiausias mūsų literatūros premijas.

Ateities literatūros fondas svarstydamas ką leisti ir, ko neleisti, paprastai nesivaikė atsitiktinių, pripuolamų ir visapusiškai palankių progų. Leidybiniai planai yra labai atidžiai svarstomi ir renkami: bei angažuojami tam, kas yra ir kas gali būti reikšmingesnis ir vertingesnis lietuvių literatūros raidoje.

Išskirtinis dėmesys skiriamas jaunųjų autorių kūrybai, jų debiutinėms knygoms. Tokiu būdu buvo laimėtas cionykštės mūsų literatūros testinumas ne vienas naujas vardas. Tuo keliu einant, dar šią vasarą leidykla išleids bendrinį keturių jaunų poetų poezijos rinkinį, pavadintą „Keturi“. O tie keturi yra: Jolanta Malerytė, Vainis Aleksa, Saulius Kubilius ir Gintarė Remeikytė. Rudenį turėtų išeiti nauja Antano Vaičiulajčio novelių knyga.

Nepamirštamas ir lietuvių literatūros klasikų palikimas. Yra susitarta su Aldona Aistiene išleisti visus Jono Aisčio raštus, kurių susidarytų keturi tomai. Pirmasis tomas, apimantis visas Jono Aisčio poezijos knygas, redaktorių Alfonso Nykos, Niliūno ir Antano Vaičiulajčio jau yra parengtas su visais atitinkamais studijiniais priedais. Ji jau galima iš anksto užsisakyti papiginta kaina — 15 dol.

Anglų, ir kitose literatūrose detektyvinis bei nuotykinis romanas turi ilgą ir labai sėkmingą tradiciją. Mūsų literatūroje tas žanras nėra reikšmingiau prigijęs. Todėl spragai užpildyti planuojama išleisti Kazio Almeno kelių detektyvinių romanų seriją.

Ateinančių metų pirmoje pusėje turėtų pasirodyti ir nauja Kazio Bradino poezijos knyga.

Paprastai stengiamasi per metus išleisti nors kelias knygas. Minimumas yra bent dvi knygos, kurias visas gauna narystę užsimokėjus Ateities literatūros fondo nariai. Jie ir yra pats Fondas, jie demokratinio būdu renka leidyklos vadovus, kurie praktiškai ir atlieka visą leidybinį darbą. O metinis nario mokeskis yra 25 dol. Nario mokesčio ir už knygas atsiskaitymo čekiai užrašomi „American Lithuanian R.C. Federation ATEITIS“ vardu.

Pats leidyklos adresas yra toks: Ateities literatūros fondas, 10000 South Bell Avenue, Chicago, IL 60643. Tad visi lietuvių grožinės literatūros bičiuliai ir visi, kuriems mūsų literatūros gyvastingumas išsivijoje rūpi, yra kviečiami tapti Ateities literatūros fondo nariais arba bent jau pavieniai savo knygų lentynas papildyti leidyklos knygomis.

k. brd.

ATTITAIŠYMAS

Mykolo Drugos „Vilniaus Telio“ recenzijoje praėitą šeštadienį buvo išleistas žodis „jo“ sakinyje (1-mo psl. ketvirta skiltis), kuris turėjo skambėti: „Taip, Zielinski dainavo labai gerai, bet jeigu jo laiboka baritona pakrikštysim „sodriu“ („robust“), tai kaip tuomet apsakysim Algirdo Brazio?!

„DRAUGO“ PRIEDO VASAROS PERTRAUKA

Kaip ir kiekvienų metų vasara, vieną mėnesį (šiais metais — rugpjūtį mėnesį) *Draugo* kultūrinis priedas nešėis. Pirmas poastotoginis *Draugo* priedo numeris bus š.m. rugsėjo mėn. 6 d.